

EFF'S SURVEILLANCE SELF-DEFENSE

Magoza Ya 7 Ya Vuhlayiseki Bya Dixjitali

<https://ssd.eff.org/en/about-surveillance-self-defense>

LOCALIZATION LAB

Vuhlayiseki bya dixitali i bya miehleketo tani hi lesvi byi nga xitirhisiwa, nasvona ku na miehleketo leyi faneleke kutekeliwa nhlokweni ku nga khathaliseki lesvaku u sungula kusungula kumbe u khale ka socha leli nga ni ntokoto. Loko u nga si sungula kulava svintshuxo, teka minete lesvaku u tlhelela ndzhaku ivi u kambisisa xifaniso hinkwaxo xa lesvi u ringisaka kusvi hetisisa.

1. Vutivi i Matimba

Sviboho lesvinene sva vuhlayiseki svi sungula hi vutivi lebyi faneleke malunghana ni xiyimo xa wena n'wini. Ku sungula, tivutise svivutiso lesvi landzelaka:

- Xana ni lava kusirhelela yini?
- Xana ni lava ku yi sirhelela ka mani?
- Xana svi nga endleka ku fikela kwihi lesvaku ni ta lava ku yi sirhelela?
- Xana vuyelo bya kona byi bihe ku fikela kwihi loko svi nga fambi kahle?
- Xana ni tiyimisele ku hundza ka xiphiqo xo tanihi kwihi lesvaku ni ringisa ku sivela vuyelo lebyi nga ha vaka kona?

Loko se u hlamule svivutiso lesvi u nga kambela kuampsa svilaveko sva wena sva vuhlayiseki bya dixitali ni [kutumbuluxa plano ya vuhlayiseki](#) (minkarhi yin'wana yi vuliwa [modelo wa nghozi](#)). Se u ni matimba ya ku tala kutlula lawa u ma ehleketaka!

2. Link la Fraku Ngopfu

Kufana nilesvi "goda li thinyekaka hilani litlhavinyetiweke hakona" svitanu ka vuhlayiseki. Hi xikombiso, xikhiya xa nyangwa lexinene ngopfu a xi pfuni nchumu loko u ri ni maxjanela ya fraku . Hilaha ku fanaka, kutirhisa aplikativhu [leyi pfaliweke ya ku bulisana](#) ku avelana mafoto ya munhu hi xiyexe a svi nge sirheleli xihundla xa mafoto lawa loko u hlayisa makopiya lawa ma nga pfalekanaga ka laptop ya wena nasvona laptop ya wena yi yiviwile. Ehleketa mayelana ni xiphemu xin'wana ni xin'wana xa mahungu ya wena ni matirhiselo ya komputadori nasvona ringisa kukuma malinki wihi ni wihi ya fraku ka mayendlelo ya wena ya vuhlayiseki bya dixitali.

3. Kuolova svi Hlayisekile nasvona a svi Karhati

Vanhu van'wana va ringiwa hi xitshunxo xin'wana ni xin'wana lexi hatimaka, leximpsha xa vuhlayiseki lexi va twaka ha xona. Kambe hi ku hatlisa va tikuma va tirhisa svitirhisiwa sva kutala, nasvona va ringisa svilo sva kutala, lerova va nga svi koti kusvi

hlayisa hinkwasvo na svilulamile. Ku va ni fambiselo la vuhlayiseki leli rharhanganeke svi endla lesvaku svi tika kuvona malink ya fraku . Kutani, olovisa. Minkarhi yin'wana ntlhantlho lowu hlayisekeke svinene wu nga ha va ntlhantlho lowu nga liki wa tekniko. Makomputadori manga va makulu ka svilo sva kutala, kambe minkarhi yin'wana timhaka ta vuhlayiseki bya kaneta ni phepha ti nga olova kuti twisisa, nasvona hikwalaho ti olova kuti kontrolara.

4. Ku Dula A Svi Vuli Ku Hlayiseka Ku Tlula

U nga ehleketi lesvaku xitshunxo xa vuhlayiseki lexi dulaka svinene hi xona lexinene ngopfu, ngopfu-ngopfu loko xi tekela svitirhisiwa lesvi lavekaka kun'wana. Magoza ya ntsengo wale hansi kufana bhambtela thyaka loko unga se ri siya athelo ka paseyo svinga ku nyika malukru yakutala ka invextimentu ya wena ka vuhlayiseki.

5. Svi lulamile Ku Tshemba *Munhu un'wana* (Kambe Minkarhi Hinkwayo Tiva Lesvaku U Tshemba Mani)

Svitsundzuxo sva vuhlayiseki bya komputadori svi nga hetelela svi twala onge a wu fanelanga u tshemba munhu nikatsongo handle ka wena n'wini. Ntiyiso wa mhaka hilesvaku, se hakunene u tshemba vanhu vakutala *hindlela ya kukarhi* va veni wutshokotshoko bya wena, kusuka ka ndyangu wa wena wa le kusuhi kumbe munghana wa wena ku ya ka dokodela kumbe gqweta la wena. Lexi nga ni vukanganyisi ka ndhawu ya dixjitali i kutwisisa *munhu lweyi* umu tshembaka, nasvona ka yini. U nga ha nyika nxaxamelo wa mapalavhra-pasi ka magqweta ya wena, kambe u fanele ku ehleketa hi lesvaku i matimba wahi lawa u nga va nyikaka kumbe lesvaku munhu wa kubiha a nga svi kota ku fikelela mapalavhra-pasi ya wena hi ku olova ku fikela kwihi. U nga ha hlayisa madokumento ka ntirho wa nuvi ku fana ni Dropbox kumbe Google lesvi nga sva wena ntsena, kambe u tlhela u pfumelela Dropbox ni Google kusvi fikelela.

Ka internet kumbe ehandle ka internet, loko u avelana xihundla ni vanhu vanga li vangani, u va ni nkarhi wo ampsa wo xi hlayisa xi ri xihundla.

6. A Ku na Plano yin'we leyi Hetisekeke ya Vuhlayiseki

Endla plano ya vuhlayiseki leyi kutirhelaka, ni le ka makhombo lawa u langutaneke ni wona. Plano ya vuhlayiseki leyi hetisekeke ephepheni a yi nge tirhi loko svi tika svinene ku yi landzelela siku ni siku.

7. Lesvi Hlayisekeke Namuntlha Svi nga ha va Svi Nga Hlayisekanga Mundzuku

I sva lisima kutshama u ri karhi u kambisisa maendlelo ya wena ya vuhlayiseki. Lesvi maendlelo lawa a masirhelelekile lembe leli nga hundza kumbe vhiki leli nga hundza a svi vuli lesvaku ma ha sirhelelekile. Hlayisa tihlo ka mahungu lamakulu ya vuhlayiseki loko u svi kota (vanhu vakutala a va lavi ku hundzeleta lesvi: ehleketa "kutlula lokukulu ka wutshokotshoko ka xiphemu xa lisima xa software ku fana ni mufambisi wa mapalavhra-pasi" muxaka wa mahungu lawa ma nga ya lisima svinene lero va ya fikelela svihangalasamahungu lesvikulu lesvi kongomisiweke ka teknoloxjia ku fana na *Wired* kumbe *The Verge*, kumbe hambi kuli a *New York Times* kumbe *Washington Post*, hayi "kutirhisiwa loku ka kukarhi kukongomisa ka CPU ya kukarhi"), nasvona u kambela tisayiti to fana na [SSD](#), hikuva hi atuwalizara svitsundzuxo sva hina kukombisa ku cinca ka kutwisisa ka hina ni ntiyiso wa vuhlayiseki bya dixjitali. Tsundzuka: vuhlayiseki lebyi humelelaka i endlelo leli yaka mahlweni.-

